

De Olympische Spelen als een nieuwe kerk

HOE DE SPORT HET KA

De sport is niet in de greep van het kapitaal, het kapitaal wordt door de sport beheerst. Frits de Lange over de Olympische Spelen als kweekplaats van hyper-humanisme.

Toen Philippe Simonnot dit voorjaar Seoel bezocht voor de afronding van zijn boek over de Homo Sportivus, raakte hij ontroerd toen hij een kijkje ging nemen in het Olympisch Stadion. Als een pelgrim die na een lange zwerftocht het heilige der heiligen binnentreedt, snuift hij de gewijde geur op van de sportreligie die in september 1988 de wereld in haar greep zal houden. En toch voelt hij zich niet op zijn gemak in het stadion.

Plotseling weet hij waarom: omdat het er zo schoon is. Olympic City blinkt en glanst, op de troitours is geen peukje te zien en wat de Franse schrijver in de straten van Parijs soms doet vloeken, mist hij nu zo dat het hem angst aanjaagt: er is geen honderdrol te zien, waarover hij zou kunnen uitglijden.

De plek waar de 24e Olympische Spelen worden gehouden, is een gesmeerd lopende machinestad, door en door hygiënisch. Een reservaat voor de toekomstige mensheid, waaruit de armen en daklozen, de mislukten en de uitgesloten, kortom de slachtoffers van de vooruitgang, geweerd zijn. Een kweekplaats van een soort hyper-humanisme.

Zo cynisch had de Franse econoom Philippe Simonnot zijn boek over de plaats

van de sport in onze samenleving niet willen beginnen. Hij verklaart in zijn voorwoord, dat hij aanvankelijk een boek wilde schrijven over de veelvuldige connecties tussen sport en geld, maar dan vanuit de als gemeengoed geldende veronderstelling dat de sport zich in de greep van het kapitaal bevindt en door deze parasiet grondig uitgezogen en verziekt wordt.

Maar gaandeweg deed hij de verrassende ontdekking, dat eerder het omgekeerde het geval is: dat de sport het kapitaal is binnengedrongen en het meer en meer beheerst. Dat de sport gaandeweg bepalend wordt voor ons dagelijks gedrag, in bed en op de fabriek, aan tafel en op kantoor, is de provocerende stelling die Simonnot in zijn studie gaat verdedigen. Een nieuw menstype, aldus deze econoom, is ontstaan: de Homo Sportivus. Hij is de opvolger van de Homo Economicus, die na twee eeuwen heeft afgedaan. Het kapitalisme heeft immers zijn aantrekkingskracht grotendeels verloren en slaagt er niet in zich met zichzelf te rechtvaardigen. De sport komt te hulp. Zij verleent de economie het religieuze aureool dat deze uit zichzelf niet meer kan produceren. 'Want het zijn niet de

boekhouders die de machine in beweging houden. Zij zijn slechts de loopjongens, terwijl het roer in handen is van de avonturiers van de meerwaarde, de recordhouders van de winst, de kampioenen van de speculatie, de 'golden boys' van de beurs, net zo jong, net zo mooi, net zo gebruid als de helden van het stadion. Anders gezegd: de sport als mentor van de economie . . .

Gewijde taal

Homo Sportivus is een essay zoals alleen Fransen dat kunnen schrijven: uitdagend, gewaagd en soms over de schreef. Met flair geschreven, maar niet oppervlakkig. Met teveel natte vingerwerk om helemaal serieus te kunnen worden genomen. Maar ook met teveel scherpe observaties, onvermoede samenhang, verrassende vergezichten om alléén maar met een kortelje zout te nemen.

Simonnot beschrijft het portret van de nieuwe Supermens waaraan juist in Seoel de vierjaarlijkse erediens wordt bewezen. Sport als religie: van de eerste tot de laatste bladzijde houdt Simonnot zijn religieuze metaforiek in tal van variaties aan. Het Olympisch Stadion als tempel,

sportlieden als halfgoden, de miljarden guldens en de honderden lichamen als offer voor de messiaanse hypermens.

De sport is God, en Pierre de Coubertin is zijn profeet. De parallel lijkt even leuk, maar irriteert op den duur. Haalt de auteur niet twee verschillende taalspelen wat al te goedkoop door elkaar? Maar hoe meer Simonnot de moderne Olympische Spelen en hun stichter voor het voetlicht haalt, des te overtuigender is dit in elkaar overvloeien van sportjargon en gewijde taal: Soel bespeelt beide registers tegelijk.

Pierre Fredy baron de Coubertin (1863-1937) kreeg een strenge katholieke opvoeding bij de jezuïeten. Zij brachten hem de taal bij waarin hij zijn leven lang over de sport is blijven spreken. Zo rond zijn twintigste, zo verhaalt hij later, 'ziet hij het licht'. Als Paulus op weg naar Damascus. Gaandeweg rijpt bij hem het inzicht, dat hij in 1892 zal lanceren op de Sorbonne in Parijs: 'dat de tijd gekomen is' voor de herleving van de Olympische Sport, ooit in prille Griekse tijden (vanaf 776 voor Chr.) gehouden, maar in 393 na Chr. door Theodosius afgeschaft.

In 1896 vinden in Athene de eerste nieuwe Spelen plaats. En heel zijn verdere leven zal De Coubertin 'de hemel voor zijn inzicht blijven danken', en zal hij 'zijn leven offeren' op het altaar van de sport. Of, zoals hij het nog eens an-

derde beweegt een religie van de 20e eeuw gesticht, een religie met een universele draagwijdte, die alle grondwaarden van de andere religies in zich bevat. Een moderne, opwindende, viriele, dynamische religie die de jeugd boeit. En wij, leden van het IOC, wij zijn haar discipelen'. Brundage sprak deze woorden zonder spoor van ironie, in een geraffineerd soort onschuld.

De Olympische tijdrekening is immers onverwoestbaar. Als de grote religies is het olympisme erin geslaagd zijn eigen kalender aan te houden, naast de gregoriaanse. De Olympiade gaat elke vier jaar door, wat er ook gebeurt. 'De Spelen worden geteld van 1896, zelfs als in het jaar van de Olympiade de Spelen niet hebben kunnen plaatsvinden', schrijft het Olympisch Handvest voor. Zo is het olympisch ritme voor de eeuwigheid verzekerd. 1916, 1940, 1944 – de grootste catastrofen kunnen de wereld treffen, maar de jaren blijven 'olympisch', met of zonder spelen. Wat lijkt op een koketterie is in werkelijkheid een greep naar de zin van de geschiedenis.

Citius, altius, fortius . . .

De jezuïeten-opvoeding van Pierre de Coubertin droeg vrucht in de uitbouw van zijn olympische beweging. De parallel die Simonnot aanwijst tussen de opbouw van

ben die Ik ben (Ex. 3, 14).

En wie zijn nu de leden van de Olympische pseudo-kerk? Het zijn per definitie vrijwilligers, want onder dwang gedijt religie niet. Maar de adepten onderscheiden zich van elkaar in twee categorieën. Zoals de kerk haar kloosters heeft voor hen die de evangelische voorschriften strikter willen naleven dan anderen, zo kent ook de sportcultus zijn gematigden en zijn fanatici, zijn lauwen en vurigen. Baron De Coubertin zei het zo in 1929: 'Kan een religie overleven zonder dat er zich onder haar adepten excessieven en gepassioneerden bevinden? (. . .) Het is een utopie aan de atletiek een gedwongen matiging op te willen leggen. Haar toegewijden hebben de vrijheid tot het excès nodig'. Zo valt het dan te begrijpen dat zo'n twee miljard mensen op planetaire schaal lui naar de verrichtingen van een paar honderd 'excessieven' zitten te kijken: psychologisch en fysiologisch, hormonaal en, wie weet, morgen wel genetisch geprefabriceerd tot het leveren van topprestaties. Abnormaal, maar beide partijen drijven elkaar in naam van dezelfde religie tot deze houding op: citius, altius, fortius . . . En wat is normaal?

Een absurd en irrationeel gebeuren midden in de 20e eeuw. En dat in een tijdvak dat zich rationeel waant en na twee we-

PITAAL TE HULP SCHIET

ders, maar niet minder katholiek zal zeggen: Levenslang zal hij 'de litanieën van de sportcultus blijven reciteren'.

Tijdrekening

De sport als religie dus, maar dan niet enkel als beeldspraak. Op 4 augustus 1935 sprak de baron in Berlijn. De stad waar het jaar daarop de Spelen zouden worden gehouden. En in een rede die als zijn testament kan gelden (hij overleed in 1937) predikt hij nog één keer zijn evangelie. Temidden van de Hitler-barbarij bevestigt hij zijn door niets geschokte geloof in de Olympische cultus. 'De eerste wesenlijke karakteristiek van zowel het oude als het nieuwe olympisme is, dat het een religie is. . . . Ik ben van mening dat ik gelijk heb gehad om van meet af aan rondom het hernieuwde olympisme een getransformeerd religieus sentiment weer in het leven te roepen. De sportieve religieuze gedachte, de 'religio athletae', is zeer langzaam de geest van de deelnemers binnengedrongen . . . Maar allen zullen er zich beetje bij beetje rondom gaan verenigen'.

Pierre de Coubertin als de naïeve profeet van een droom die na twee wereldoorlogen wel in duigen gevallen is? Maar op de honderdste geboortedag van de baron, in 1963, sprak Avery Brundage, de toenmalige voorzitter van het Internationaal Olympisch Comité, nog even toegewijd en vroom: 'Coubertin heeft met de olym-

de Olympische organisatie en het Vaticaan is werkelijk frappant. Niet alleen dat De Coubertin ook zijn kerklatijn gebruikt: Citius, altius, fortius (sneller, hoger, sterker) – een formule die alleen in het Latijn magisch klinkt. Maar belangrijker is het feit dat zowel kardinalen als de leden van het IOC bij coöptatie worden gekozen. Deze pseudo-pauselijke autoritaire structuur zorgt er onder meer voor, dat het Olympisch instituut onafhankelijk blijft van nationale belangen. Het IOC blijft het monopolie houden van alles wat olympisch heet. De olympische geest onttrekt zich aan alle externe controle. Olympus dixit, en ook over de hoogte van de televisierechten is dan geen discussie meer mogelijk.

Maar als het moet kan de olympische beweging met haar tijd mee: net als de katholieke kerk kent zij van tijd tot tijd haar 'aggiornamento'. Toen de eis van een amateurstatus voor de deelnemers helemaal een aanfluiting was geworden, stelde het IOC de voorwaarden bij. In een schitterende vondst werd een eind gemaakt aan bijna een eeuw discussies: 'De Olympische Spelen . . . verenigen in een open en onpartijdige competitie de olympische atleten van alle landen'. Geen gezeur dus verder: wie olympisch is, wordt gedefinieerd door het Olympisch Comité zelf. Wat een lef! constateert Simonnot: tot zo'n tautologie had alleen de God van Israël ooit de moed toen Hij sprak: Ik

reldoorlogen zijn geloof in de mensheid verloren zegt te hebben. Wat is nu de kracht van het evangelie van De Coubertin, dat het zo onverwoestbaar lijkt? Voor het beantwoorden van deze vraag staat de econoom in Simonnot op. Hij leidt de lezer mee door de geschiedenis van het kapitalisme, naar de tijden van Pascal, Montesquieu, Adam Smith en de oorsprongen van de politieke economie. Hoe dwing je een mens zonder geweld tegenover zijn medemens rechtvaardig te zijn? vroeg Pascal. Hij kwam er niet uit. Maar het kapitalisme gaf uitkomst in dit dilemma van macht en recht: 'Overal waar beschaafde zeden zijn, daar is handel, en waar handel is, daar zijn beschaafde zeden', ontdekte Montesquieu in 1748. Het kapitalisme maakt de mensen vanzelf fatsoenlijk: een schoft die vandaag zijn klanten bedriegt, kan morgen zijn handel wel vergeten.

Ideaalbeeld

En zo verschijnt de Homo Economicus op het toneel. Een verzonnen verschiining, maar toch het ideaalbeeld waaraan men zich spiegelde: de eerlijke, vreedzame, loyale, betrouwbare kapitalist, wiens commerciële egoïsme ervoor zorgt, dat hij een rechtschapen mens wordt. En Adam Smith voegde daar nog aan toe, dat het de onzichtbare hand van de Voorzienigheid was, die het profijt van de één uiteindelijk toch aan allen ten goede deed